

Inspectie van het Onderwijs
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

ZIJ-INSTROOM IN HET BEROEP VAN LERAAR

KWANTITATIEF RAPPORT 2010-2013

Utrecht, oktober 2015

INHOUD

Samenvatting 4

Inleiding 6

1 Deelnemers aan het traject zij-instroom in het beroep 9

- 1.1 Inleiding 9
- 1.2 (Trends in) aantal deelnemers 9
- 1.3 (Trends in) aantal assessmentcentra en lerarenopleidingen 11
- 1.4 Mogelijke verklaringen voor fluctuaties 12
- 1.5 Samenvatting 13

2 Achtergrondkenmerken van zij-instromers in het beroep 14

- 2.1 Inleiding 14
- 2.2 Primair onderwijs 14
- 2.3 Voortgezet onderwijs 16
- 2.4 Middelbaar beroepsonderwijs 22
- 2.5 Samenvatting 22

3 Conclusies 24

4 Literatuur 26

Bijlage 1: Toelichting op het traject zij-instroom in het beroep 27

Bijlage 2: Instellingen en assessmentcentra 31

Samenvatting

Aanleiding en doel van het rapport

Het traject zij-instroom in het beroep van leraar leidt mensen met werkervaring en een hogeronderwijsopleiding op voor docent in het po, vo of mbo. De Inspectie van het Onderwijs rapporteert vanuit haar reguliere toezichttaak over het aantal zij-instromers en het aantal aanbieders van zij-instroomtrajecten sinds de aanvang van het traject in het jaar 2000. De vorige kwantitatieve inventarisatie betrof de periode tot en met 2009. Dit rapport benoemt de aantallen tussen begin 2010 en eind 2013 en geeft mogelijke verklaringen voor trends hierin. Het jaar 2014 is niet opgenomen, omdat voor dat jaar op het moment van onderzoek nog geen complete gegevens beschikbaar waren.

De inspectie evalueert periodiek de kwaliteit van zij-instroomtrajecten, inclusief de werkzaamheden van de assessmentcentra. Het laatste kwalitatieve rapport dateert van 2012 en had betrekking op de evaluaties van de trajecten in het vo en mbo. Het kwantitatieve rapport dat voor u ligt over de ontwikkelingen in aantallen zij-instromers dient mede als input voor het kwalitatieve onderzoek naar de zij-instroomtrajecten dat voor 2017 staat gepland.

Dit onderzoek maakt deel uit van een serie onderzoeken die de inspectie uitvoert naar de lerarenopleidingen. Zo verscheen in 2014 het rapport 'De sector lerarenopleidingen in beeld'; ook publiceert de inspectie een kleine reeks rapporten waarin de visie van afgestudeerden en schoolleiders op de pabo's en lerarenopleidingen wordt besproken.

Onderzoeksvraag- en methode

De centrale vraag in dit onderzoek luidt: welke kwantitatieve ontwikkelingen zijn er bij de zij-instroomtrajecten in het po, vo en mbo tot en met 2013? Ook geven we verklaringen voor deze ontwikkelingen.

Informatie over het aantal zij-instromers en hun kenmerken in het po en vo baseren we op kopieën van geschiktheidsverklaringen die assessmentcentra tussen 2010 en 2013 hebben afgegeven in het bekostigd en niet-bekostigd hoger onderwijs. Voor informatie over zij-instromers in het mbo kijkt de inspectie naar kopieën van pedagogisch-didactische getuigschriften die lerarenopleidingen tussen 2010 en 2013 hebben verstrekt aan zij-instromers in die sector.

Conclusies

Bijdrage aan tekortvakken

Tussen 2010 en 2013 werd ruim de helft van alle vo eerstegraads zij-instromers opgeleid voor een tekortvak (in talen of een exact vak). Dertig procent van alle vo eerstegraads zij-instromers is opgeleid voor natuur-, wis- of scheikunde 1 en twintig procent voor een tekortvak in de talen. Van de zij-instromers die in de periode 2010-2013 een tweedegraads traject volgen, is meer dan twee derde gericht op een tekortvak in bèta of talen. De trajecten voor zij-instroom in het beroep leveren daarmee een bescheiden maar relevante bijdrage aan het tegengaan van het lerarentekort. Dat is vooral bij de tekortvakken in het voortgezet onderwijs hard nodig.

¹ Dit zijn de specifieke exacte tekortvakken; onder meer Biologie is buiten beschouwing gelaten.

Daling van het aantal deelnemers aan het zij-instroomtraject

We zien twee trends in het aantal deelnemers aan het traject zij-instroom in de periode 2000 tot en met 2013. Ten eerste fluctueert het aantal deelnemers sterk tussen de jaren, in alle sectoren. Tussen 2004 en 2009 was er een flinke daling in het aantal deelnemers, en vanaf 2010 is er slechts een kleine opleving. Ten tweede is het aandeel zij-instromers in de loop der jaren veranderd per sector. In de afgelopen jaren heeft het mbo-veld veruit het grootste aandeel zij-instromers. Op basis van gesprekken met enkele vertegenwoordigers van assessmentcentra hebben we de indruk dat deze trend zich in 2014 heeft voortgezet. Ook is een afname zichtbaar in het aantal assessmentcentra en lerarenopleidingen die zich bezighouden met zij-instromers in het beroep in het vo en vo.

Voor de fluctuaties in het aantal deelnemers aan het zij-instroomtrajecten en aanbieders van zij-instroomtrajecten is er een aantal verklaringen denkbaar. Deels liggen deze in het verlengde van de arbeidsmarktbehoefte aan leraren: in sommige periodes is de vraag naar zij-instromers gering. Ook was de subsidieregeling de afgelopen tien jaar niet altijd voor alle sectoren geldig. Anderzijds zijn er signalen dat examencommissies van lerarenopleidingen voor het vo terughoudender zijn geworden in het aanbieden van maatwerktrajecten. Gezien de bijdrage aan het lerarentekort, met name in tekortvakken, heeft de inspectie hier zorg over.

Kenmerken van zij-instromers in het beroep

Het traject zij-instroom in het beroep is bedoeld voor mensen met een hogeronderwijsdiploma (enkele uitzonderingen daargelaten) en met werkervaring, in principe buiten het onderwijs. Het traject moet het aantrekkelijk maken om de overstap naar het onderwijs te maken voor mensen die buiten het onderwijs werkzaam zijn en wel geschikt bevonden worden voor het onderwijs. Analyse van achtergrondkenmerken van zij-instromers tussen 2010 en 2013 toont aan dat de meeste zij-instromers binnen deze doelgroep vallen. We zien dit terug in de opleidingsachtergrond: de zij-instromers hebben doorgaans een hogeronderwijsdiploma en hebben – gezien hun opleidingsachtergrond – aantoonbaar inhoudelijke affiniteit met het vak waarvoor zij worden opgeleid. De meeste zij-instromers hebben bovendien niet eerder een opleiding in de onderwijstak gevolgd. Verder zijn zij-instromers in het po gemiddeld jonger en vaker van het vrouwelijk geslacht dan in het vo en mbo.

Inleiding

Aanleiding en doel van het onderzoek

Het traject zij-instroom in het beroep maakt het mogelijk om leraar te worden zonder de reguliere voltijd, deeltijd of duale lerarenopleiding te volgen. De zij-instromer volgt een maatwerktraject van maximaal twee jaar, afgestemd op eerdere opleidings- en werkervaring. Tijdens het traject staat de zij-instromer voor de klas. Het traject maakt het aantrekkelijk om de overstap naar het onderwijs te maken voor mensen die buiten het onderwijs werkzaam zijn en geschikt zijn bevonden voor het onderwijs. Voordeel voor het onderwijs is dat leraren met andere ervaring de school inkomen. Het traject levert bovendien een bijdrage aan het tegengaan van lerarentekorten.

De Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op het traject zij-instroom in het beroep (zie paragraaf 1.2). Hiertoe rapporteert ze periodiek over het aantal deelnemers aan het traject zij-instroom in het beroep en het aantal aanbieders van zij-instroomtrajecten sinds de aanvang van het traject in 2000.

De vorige kwantitatieve inventarisatie betrof de periode tot en met 2009. Dit rapport benoemt de aantallen deelnemers en aanbieders tot en met eind 2013. Het rapport gaat in op de verschillen in aantallen in de loop van de jaren en geeft verklaringen voor deze fluctuaties. Ook besteedt het rapport aandacht aan de vraag wat de achtergrondkenmerken zijn van de deelnemers, onder meer of er relatief meer mannen deelnemen, wat de opleidingsachtergrond is van de deelnemers en voor welke (tekort)vakken in het voortgezet onderwijs zij het zij-instroomtraject volgen. Verder informeert dit rapport zij-instromers, lerarenopleidingen en assessmentcentra over het traject zij-instroom in het beroep en het toezicht hierop. Uit vragen over het traject zij-instroom die de inspectie ontvangt, blijkt dat hier soms onduidelijkheid over is.

Onderzoeksvragen

De centrale vraag in dit onderzoek luidt: welke kwantitatieve ontwikkelingen rondom zij-instroomtrajecten zijn er in het po, vo en mbo tot en met 2013? Welke verklaringen kunnen we geven voor deze ontwikkelingen?

Eenzijds ligt de focus op het tijdspad tussen 2000 en 2013. Over deze periode beantwoorden we drie deelvragen over aantallen deelnemers aan het zij-instroomtraject en aantallen assessmentcentra/lerarenopleidingen in po, vo en mbo:

1. Welke trends zijn zichtbaar in het aantal deelnemers aan het traject zij-instroom?
2. Welke trends zijn zichtbaar in de aantallen assessmentcentra en lerarenopleidingen die zich bezighouden met zij-instromers?
3. Welke mogelijke verklaringen zijn er voor bovengenoemde trends?

Anderzijds ligt de focus op de meest recente informatie over zij-instromers, namelijk over het tijdspad 2010-2013. De aandacht gaat uit naar specifieke kenmerken van zij-instromers in het beroep in po, vo en mbo:

4. Wat zijn kenmerken van zij-instromers?
5. Wat zijn de aantallen zij-instromers in de tekortvakken in het vo?

Onderzoeksmethoden

Gegevens over 2010-2013

Het aantal deelnemers aan het traject zij-instroom in het beroep in het po en vo baseren we op het aantal afgegeven geschiktheidsverklaringen. De inspectie heeft via lerarenopleidingen in het hoger onderwijs gegevens opgevraagd bij assessmentcentra. De inspectie heeft alle instellingen in het bekostigd en niet-bekostigd hoger onderwijs gevraagd contactpersonen door te geven van lerarenopleidingen. Deze contactpersonen is gevraagd of de betreffende lerarenopleidingen of bijbehorende assessmentcentra tussen 2010 en 2013 geschiktheidsverklaringen hebben afgegeven aan zij-instromers in het po en vo. De assessmentcentra hebben kopieën opgestuurd van deze geschiktheidsverklaringen.

Bij het mbo heeft de inspectie geen geschiktheidsverklaringen opgevraagd van zij-instromers in het mbo, omdat deze geschiktheidsverklaringen niet door assessmentcentra worden afgegeven, maar door besturen van mbo-instellingen. Deze besturen zijn niet benaderd om de bevraginglast zo laag mogelijk te houden. Wel heeft de inspectie kopieën van pedagogisch-didactische getuigschriften opgevraagd die lerarenopleidingen tussen 2010 en 2013 hebben afgegeven aan zij-instromers in het mbo. Hiermee krijgen we alsnog een goed beeld van het aantal deelnemers aan het zij-instroomtraject in het mbo.

Gegevens ouder dan 2010

Gegevens over afgegeven geschiktheidsverklaringen in het po en vo tussen 2000 en 2009 zijn gebaseerd op eerdere inventarisaties van de Inspectie van het Onderwijs. De inspectie heeft destijds geen informatie opgevraagd over zij-instromers in het mbo, omdat de regeling zij-instroom in het beroep voor instromende leraren in het mbo niet van kracht was.

Reikwijdte van het onderzoek

Volledigheid van de gegevens

We gaan ervan uit dat de gegevens die we van lerarenopleidingen en assessmentcentra hebben ontvangen, representatief zijn voor dit onderzoek, omdat we bij alle lerarenopleidingen informatie hebben opgevraagd. Drie instellingen hebben geen kopieën opgestuurd van afgegeven geschiktheidsverklaringen en pedagogisch-didactische getuigschriften, bijvoorbeeld omdat hun administratie onvoldoende op orde is. Zij hebben wel de gegevens op hoofdlijnen doorgegeven waardoor de inspectie een aantal kenmerken wel kon meenemen in haar analyse.

Overige opmerkingen bij de gegevens

De inspectie maakt geen onderscheid tussen zij-instromers bij wie het schoolbestuur gebruik maakt van de subsidieregeling zij-instroom in het beroep en zij-instromers bij wie het schoolbestuur die dit niet doet. Immers, schoolbesturen zijn niet verplicht subsidie aan te vragen.

Als indicatie voor het aantal deelnemers aan het zij-instroomtraject in het po en vo gebruikt de inspectie bronnen aan het begin van het traject (afgegeven geschiktheidsverklaringen) en in het mbo bronnen aan het eind van het traject (pedagogisch-didactische getuigschriften). Van zij-instromers in het po en vo is niet zeker dat degenen die een geschiktheidsverklaring ontvangen, het traject afronden. Het kan dus zijn dat het uiteindelijke aantal zij-instromers dat in po en vo het traject afrondt, in de praktijk iets lager ligt dan de aantallen die wij hebben vastgesteld.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 beschrijft het aantal deelnemers aan het zij-instroomtraject en het aantal assessmentcentra en lerarenopleidingen dat zich tussen 2000 en 2013 met zij-instroom bezighield. Ook geven we verklaringen voor fluctuaties hierin. Hoofdstuk 2 gaat in op achtergrondkenmerken van zij-instromers in het beroep. Hier ligt de focus met name op de periode 2010-2013. Het rapport eindigt met conclusies. De bijlage bevat een beschrijving van het traject zij-instroom in het beroep.

1 Deelnemers aan het traject zij-instroom in het beroep

1.1 Inleiding

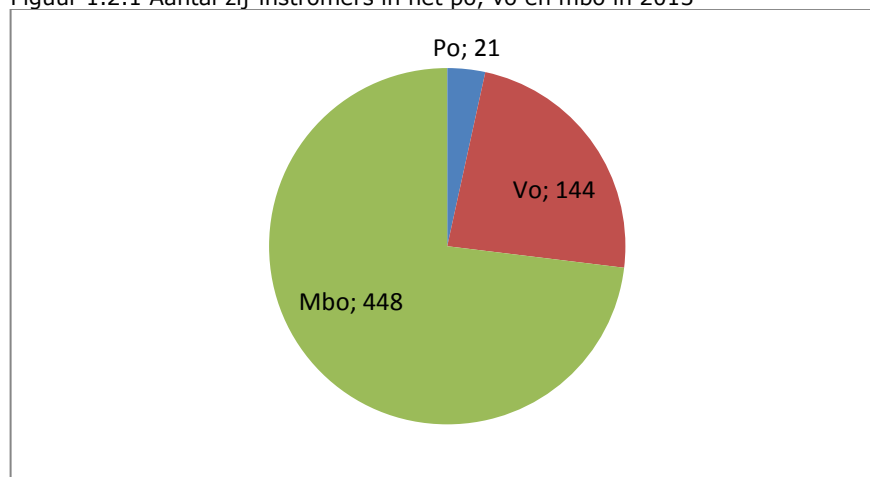
Dit hoofdstuk beschrijft in paragraaf 1.2 het aantal deelnemers aan het traject zij-instroom in po, vo en mbo in 2013 en de trends die zich sinds 2000 hebben voorgedaan (deelvraag 1). In paragraaf 1.3 benoemen we het aantal assessmentcentra en lerarenopleidingen dat zich bezighoudt met zij-instromers in het beroep in 2013 en trends door de jaren heen (deelvraag 2). Paragraaf 1.4 gaat in op verklaringen voor bovengenoemde trends (deelvraag 3).

1.2 (Trends in) aantal deelnemers

1.2.1 Aantallen in 2013

Uit het rapport *De sector lerarenopleidingen in beeld* (Inspectie van het Onderwijs, 2014) blijkt dat er in 2013 meer dan 7.000 bevoegde docenten op de arbeidsmarkt beschikbaar kwamen. In vergelijking hiermee is het aantal zij-instromers in datzelfde jaar relatief bescheiden: in 2013 telde de inspectie 613 deelnemers aan het zij-instroomtraject. Het merendeel hiervan bestond uit zij-instromers in het mbo (448 deelnemers), gevolgd door zij-instromers in het vo (144) en in mindere mate uit zij-instromers in het po (21).

Figuur 1.2.1 Aantal zij-instromers in het po, vo en mbo in 2013

Bron: kopieën van afgegeven geschiktheidsverklaringen in po en vo en kopieën van afgegeven pedagogisch-didactische getuigschriften in mbo.

1.2.2 Trends sinds 2000

De inspectie onderscheidt twee trends in het aantal deelnemers aan het zij-instroomtraject. Ten eerste fluctueert het aantal deelnemers sterk tussen de jaren. Tabel 1.2.2 en figuur 1.2.2a geven een overzicht van de aantallen per sector en per jaar. Deze aantallen worden hieronder per sector toegelicht.

Po

In het po had het zij-instroomtraject de meeste deelnemers toen het traject net bestond, tussen 2000 en 2004. In de hoogtijdagen waren er meer dan zeshonderd deelnemers per jaar. Na 2004 is het aantal deelnemers sterk afgenomen en na 2006 is het aantal deelnemers niet hoger geweest dan vijftig.

Vo

Het aantal deelnemers aan het zij-instroomtraject in het vo was hoog tussen 2001 en 2006 (variërend van 145 tot 637 deelnemers per jaar), nam tussen 2007 en 2009 fors af en is sindsdien weer boven de honderd deelnemers per jaar.

Mbo

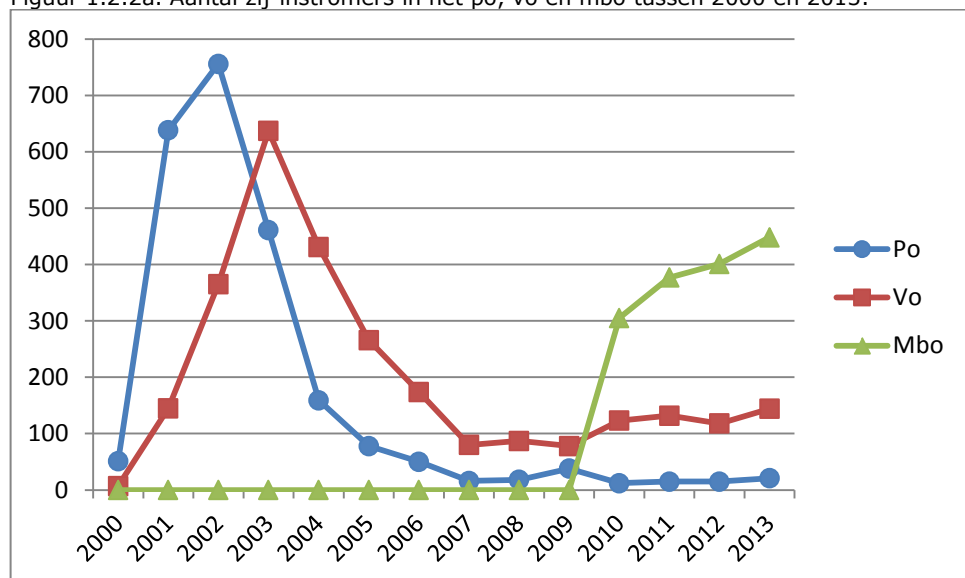
De inspectie houdt het aantal afgegeven pedagogisch-didactische verklaringen aan zij-instromers in het mbo bij sinds 2010. Deze aantallen liggen boven de driehonderd per jaar en namen in de loop der jaren licht toe tot 448 in 2013.

Tabel 1.2.2. Aantal zij-instromers in het po, vo en mbo tussen 2000 en 2013.

	Po	Vo	Mbo	Totaal
2000	51	7		58
2001	638	145		783
2002	756	365		1121
2003	461	637		1098
2004	159	431		590
2005	78	266		344
2006	50	174		224
2007	16	80		96
2008	18	87		105
2009	38	78		116
2010	12	123	305	440
2011	15	132	377	524
2012	15	118	401	534
2013	21	144	448	613
Totaal	2.328	2.787	1.531	6.646

Bron: kopieën van afgegeven geschiktheidsverklaringen in po en vo en kopieën van afgegeven pedagogisch-didactische getuigschriften in mbo.

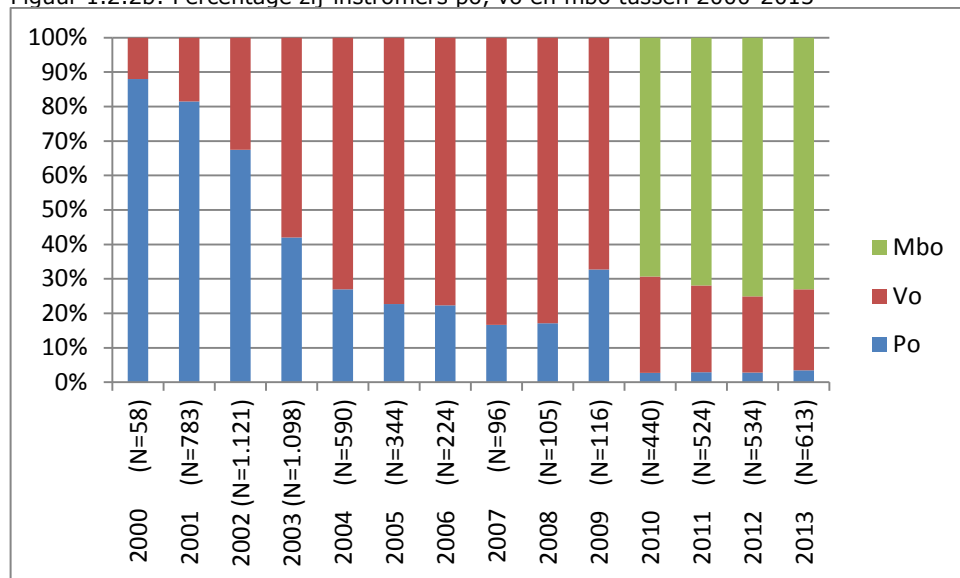
Figuur 1.2.2a. Aantal zij-instromers in het po, vo en mbo tussen 2000 en 2013.

Bron: kopieën van afgegeven geschiktheidsverklaringen in po en vo en kopieën van afgegeven pedagogisch-didactische getuigschriften in mbo.

Een tweede trend is dat het aandeel zij-instromers in de loop der jaren is veranderd per sector. De eerste drie jaar had het po het grootste aandeel zij-instromers, vervolgens had het vo de meeste zij-instromers. Sinds 2010 is ook de regeling zijinstroom in het beroep van kracht voor het mbo en zien we vooral groei in het aandeel zij-instromende leraren in het mbo.

Figuur 1.2.2b: Percentage zij-instromers po, vo en mbo tussen 2000-2013

Bron: kopieën van afgegeven geschiktheidsverklaringen in po en vo en kopieën van afgegeven pedagogisch-didactische getuigschriften in mbo.

1.3 (Trends in) aantal assessmentcentra en lerarenopleidingen

1.3.1 Aantal assessmentcentra en lerarenopleidingen in 2013

In 2013 gaven 18 assessmentcentra geschiktheidsverklaringen af aan zij-instromers in het po en vo en verstrekten 10 lerarenopleidingen pedagogisch didactische getuigschriften aan zij-instromers in het mbo (zie bijlage 2).

1.3.2 Minder assessmentcentra

Het huidige aanbod aan assessmentcentra dat geschiktheidsverklaringen voor zij-instromers in het po en vo afgeeft, is kleiner dan in de beginjaren van het zijinstroomtraject. Van 2000 tot en met 2009 gaven 24 assessmentcentra geschiktheidsverklaringen af aan zij-instromers in het po en vo, in 2013 waren dit er 18 (zie bijlage 2a). Het aantal assessmentcentra dat zich met zij-instromers in het po bezighield, is fors afgenomen van twaalf naar vijf. Tussen 2010 en 2013 verstrekten 10 hogescholen 1.531 pedagogisch-didactische getuigschriften aan zij-instromers in mbo (zie bijlage 2b). Drie hogescholen waren gezamenlijk verantwoordelijk voor driekwart van de afgegeven pedagogisch-didactische getuigschriften. Het aantal afgegeven pedagogisch-didactische verklaringen kent over de jaren een lichte toename.

1.4 **Mogelijke verklaringen voor fluctuaties**

Voor de fluctuaties in het aantal deelnemers aan het zij-instroomtraject en aanbieders van zij-instroomtrajecten is er een aantal verklaringen denkbaar. Het betreft veranderingen in de arbeidsmarkt, veranderingen in de subsidieregeling zij-instroom en ontwikkelingen rond maatwerkopleidingen.

1.4.1 *Primair onderwijs*

Tussen 2000 en eind 2004 namen er veel zij-instromers in het beroep deel in het po. Dat aantal is sindsdien drastisch gedaald. Er was vanuit de arbeidsmarkt geringe behoefte aan zij-instromers in het po. Tussen 2009 en 2012 kwam het zij-instroomtraject in het po niet in aanmerking voor de subsidieregeling, omdat er geen tekorten waren. Hoewel het po sinds 2012 weer beroep kan doen op subsidie omdat er een lerarentekort wordt verwacht in 2015 en 2016, is dat niet terug te zien in het aantal zij-instromers en assessmentcentra voor het po.

1.4.2 *Voortgezet onderwijs*

Ook het vo had veel zij-instromers tussen 2000 en 2005. Vanaf 2006 was geen specifieke subsidie meer beschikbaar voor het traject zij-instroom in het beroep. De bekostiging verliep via de lump sum van de schoolbesturen (Wet Beroepen in het Onderwijs, 2006). Het budget was niet geoormerkt en hoefde niet aan zij-instromers in het beroep besteed te worden. We zien vanaf dat moment een daling van het aantal zij-instromers.

In 2009 werd de subsidieregeling voor zij-instromers opnieuw van kracht in de vorm van de Regeling Lerarenbeurs voor scholing en zij-instroom en het vo kon hier beroep op doen. Sindsdien zijn twee trends zichtbaar. Ten eerste nam het aantal zij-instromers in het vo toe ten opzichte van eerdere jaren. Dit kwam deels doordat er weer geoormerkte subsidie werd vrijgegeven. Ten tweede is het aandeel eerstegraads vo geschiktheidsverklaringen in 2012 en 2013 relatief toegenomen. Dit komt waarschijnlijk doordat een deel van het zij-instroombudget sinds 2012 jaarlijks wordt gereserveerd voor een groep zij-instromers die deelnemen aan de projecten 'Eerst de Klas' en 'Onderwijstraineeship'. Deze trajecten zijn bedoeld om het tekort aan academisch geschoolde leraren te verminderen.

Wel zien we dat het aantal zij-instromers in het vo nog steeds lager is dan in de beginperiode van het traject zij-instroom. De inspectie voerde gesprekken met vertegenwoordigers van het Landelijk Netwerk Competentiegericht Beoordelen (LNCB). Dit netwerk richt zich op tweedegraads lerarenopleidingen en is verenigd in het Algemeen Directeurenoverleg Educatieve Faculteiten (ADEF). Uit deze gesprekken kwam naar voren dat er waarschijnlijk minder geschiktheidsverklaringen in het vo worden afgegeven, omdat de examencommissies van de lerarenopleidingen terughoudender zijn in het aanbieden van maatwerktrajecten. Daarbij speelt enerzijds kritiek op evc-trajecten en anderzijds de invoering van de kennisbasis een rol.

De vertegenwoordigers van het LNCB geven aan dat kritische rapporten van de inspectie over de evc-trajecten² examencommissies terughoudend maken in het aanbieden van verkorte (maatwerk-)trajecten. De inspectie heeft zich echter in haar laatste evaluatieonderzoek positief uitgelaten over het vo zij-instroomtraject.

² "Competent Erkend? Over het erkennen van verworven competenties in het hoger onderwijs." Inspectie van het Onderwijs, november 2009 en "Examencommissie en ervaringscertificaten. Over evc in het MBO en het HBO" Inspectie van het Onderwijs, 2012.

Geconstateerd werd onder meer dat de assessmentcentra een hoogwaardige uitvoeringspraktijk hebben ontwikkeld en een goede kwaliteitsborging kennen om te beoordelen of een kandidaat het zij-instroomtraject met succes kan afronden. ³

Voor de toekomst is ook de invoering van de landelijke kennistoets in het curriculum van de reguliere lerarenopleidingen een aandachtspunt. Volgens de gesprekspartners van het LNCB werpt dit een drempel op voor de kandidaat zij-instromers. De discussie over hoe de toetsing van de landelijke kennisbasis als onderdeel van het zij-instroomtraject vorm krijgt, loopt momenteel nog.

1.4.3

Mbo

In de mbo-sector was het al langer mogelijk om verkort een pedagogisch-didactische cursus te volgen, maar vanaf 2009 bestaat de mogelijkheid om dit met subsidie te financieren. De opleving van het zij-instroomtraject is dankzij deze mogelijkheid vooral het gevolg van een beroep op de regeling door het mbo veld.

1.5

Samenvatting

Dit hoofdstuk beantwoordt drie deelvragen van het onderzoek.

De eerste deelvraag is welke trends zichtbaar zijn in het aantal deelnemers aan het traject zij-instroom in de periode 2000 tot en met 2013. In 2013 telde de inspectie 613 deelnemers aan het zij-instroomtraject waarvan de meesten in het mbo, gevolgd door het vo en in veel mindere mate in het po. Op basis van gesprekken met enkele vertegenwoordigers van assessmentcentra hebben we de indruk dat deze verhouding voor 2014 niet afwijkt. Een eerste trend in deze aantallen is dat het aantal deelnemers aan het zij-instroomtraject sterk fluctueert tussen de jaren, in alle sectoren. Ten tweede is het aandeel zij-instromers dat sectoren ten opzichte van elkaar hebben, in de loop der jaren veranderd. De eerste drie jaar bevond het grootste aandeel zij-instromers zich in het po, vervolgens in het vo en sinds 2010 heeft het mbo-veld het grootste aandeel zij-instromers.

De tweede deelvraag die in dit hoofdstuk is beantwoord, is welke trends zichtbaar zijn in de aantallen assessmentcentra en lerarenopleidingen die zich bezighouden met zij-instromers in het beroep. In 2013 gaven 18 assessmentcentra geschiktheidsverklaringen af aan zij-instromers in het po en vo en verstrekten 10 lerarenopleidingen pedagogisch-didactische getuigschriften aan zij-instromers in het mbo. Het huidige aanbod aan assessmentcentra dat geschiktheidsverklaringen voor zij-instromers in het po en vo afgeeft, is kleiner dan in de beginjaren van het zij-instroomtraject. Sinds 2010 zijn er tien hogescholen geweest die pedagogisch-didactische getuigschriften verstrekten aan zij-instromers in het mbo.

Tot slot is de deelvraag beantwoord welke verklaringen er zijn voor trends in het aantal deelnemers aan het zij-instroomtraject, aantal assessmentcentra en lerarenopleidingen. Te denken valt aan veranderingen in de arbeidsmarkt, veranderingen in de subsidieregeling zij-instroom en, volgens enkele gesprekspartners, ontwikkelingen rond maatwerkopleidingen.

³ "Evaluatie van het zij- instroomtraject leraren in het Voortgezet Onderwijs en Middelbaar Beroepsonderwijs" Inspectie van het Onderwijs, 2012.

2 Achtergrondkenmerken van zij-instromers in het beroep

2.1 Inleiding

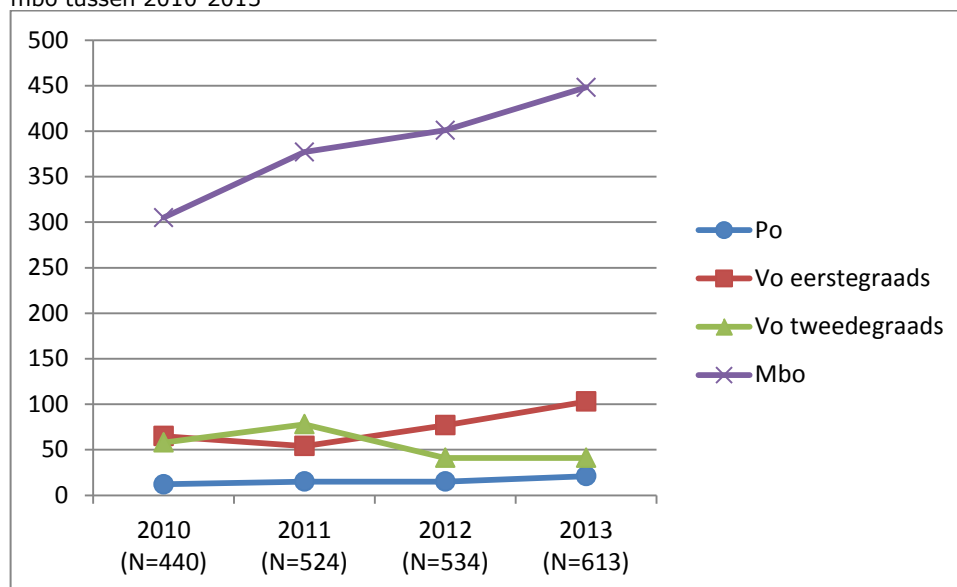
Dit hoofdstuk gaat in op de achtergrondkenmerken van zij-instromers in het beroep in het po, vo en mbo (deelvraag 4). Ook toont het hoofdstuk de aantallen zij-instromers in de tekortvakken in het vo (deelvraag 5). De gegevens over achtergrondkenmerken van zij-instromers in het beroep hebben betrekking op de informatie uit de periode 2010-2013 die de inspectie heeft ontvangen. Onderstaande tabel en figuur laten zien op welke aantallen de informatie betrekking heeft.

Tabel 2.1 Aantal deelnemers aan het traject zij-instroom in po, vo eerste- en tweedegraads en mbo tussen 2010-2013

	Po	Vo eerstegraads	Vo tweedegraads	Mbo	Totaal
2010	12	65	58	305	440
2011	15	54	78	377	524
2012	15	77	41	401	534
2013	21	103	41	448	613
Totaal	63	299	218	1.531	2.111

Bron: kopieën van afgegeven geschiktheidsverklaringen in po en vo en kopieën van afgegeven pedagogisch-didactische getuigschriften in mbo.

Figuur 2.1 Aantal deelnemers aan het traject zij-instroom in po, vo eerste- en tweedegraads en mbo tussen 2010-2013

Bron: kopieën van afgegeven geschiktheidsverklaringen in po en vo en kopieën van afgegeven pedagogisch-didactische getuigschriften in mbo.

2.2 Primair onderwijs

De gegevens over primair onderwijs zijn gebaseerd op 63 kopieën van geschiktheidsverklaringen uit 2010 tot en met 2013 die de inspectie van assessmentcentra heeft ontvangen.

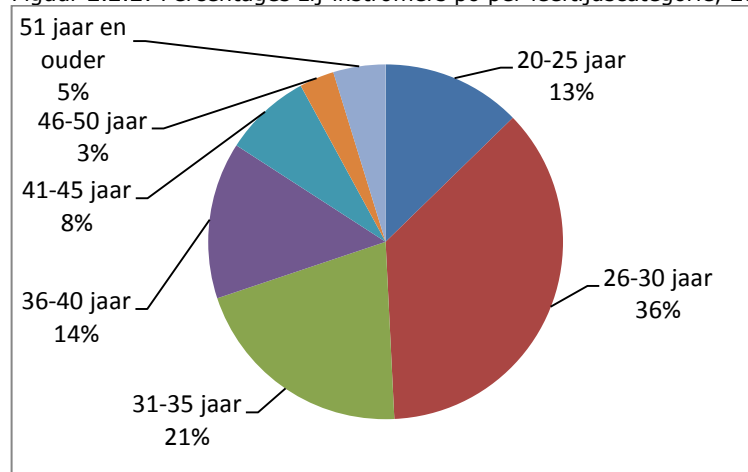
2.2.1 *Geslacht*

Van de 61 deelnemers aan het zij-instroomtraject voor leraar basisonderwijs waren vrouwen tussen 2010 en 2013 flink in de meerderheid (73%). Dit beeld is vergelijkbaar met de reguliere lerarenopleiding voor basisonderwijs (Inspectie van het Onderwijs, 2014). Het aandeel mannen dat via het zij-instroomtraject voor het basisonderwijs wordt opgeleid, is met 27 procent iets hoger dan in de reguliere opleiding voor leraar basisonderwijs (20%).

2.2.2 *Leeftijd*

Het grootste deel van de 63 zij-instromers in het po is relatief jong, bijna de helft is hooguit dertig jaar (zie figuur 2.2.2). Ongeveer 84 procent van alle zij-instromers in het po maakt de overstap naar po-leraar voor het 41^e jaar.

Figuur 2.2.2: Percentages zij-instromers po per leeftijdscategorie, 2010-2013 (N=63)

Bron: kopieën van afgegeven geschiktheidsverklaringen in po en vo en kopieën van afgegeven pedagogisch-didactische getuigschriften in mbo.

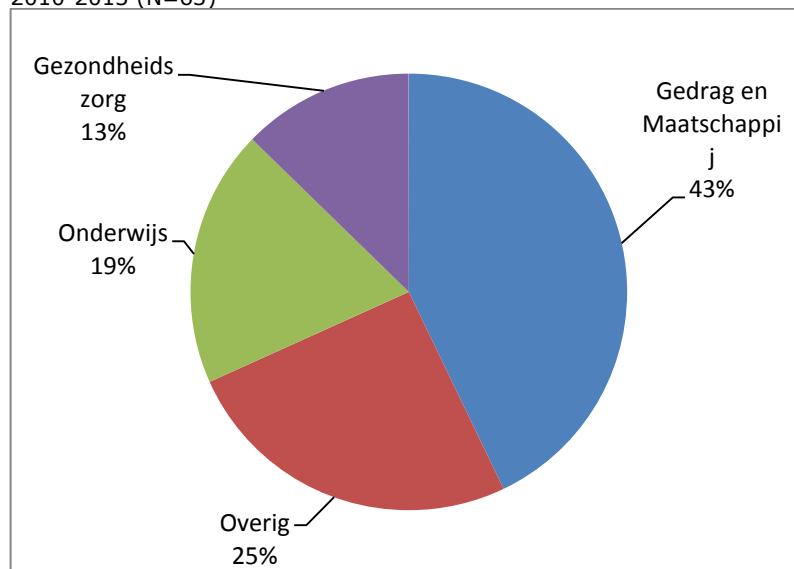
2.2.3 *Opleidingsachtergrond*

Het overgrote deel van de zij-instromers in het po (73%) beschikt over een hbo-diploma. Ongeveer achttien procent heeft een universitair diploma en tien procent heeft een andere opleidingsachtergrond, namelijk een buitenlands diploma.

2.2.4 *Vakinhoudelijke opleidingsachtergrond*

De meeste zij-instromers in het po (ruim 43%) hebben een hogeronderwijsdiploma van een opleiding uit de sector gedrag en maatschappij. Ook heeft bijna een vijfde een diploma van een opleiding uit de sector onderwijs. Onder de categorie 'overig' vallen sectoren als kunst, taal en cultuur, economie, techniek, natuur en recht.

Figuur 2.2.4. Percentage zij-instromers in het po naar vakinhoudelijke opleidingsachtergrond, 2010-2013 (N=63)

Bron: kopieën van afgegeven geschiktheidsverklaringen in po.

2.3 Voortgezet onderwijs

De gegevens over zij-instromers in het voortgezet onderwijs zijn gebaseerd op 480 kopieën van geschiktheidsverklaringen uit 2010 tot en met 2013 die de inspectie van assessmentcentra heeft ontvangen. Iets meer dan de helft (58%) van de zij-instromers in het vo wordt opgeleid voor een eerstegraads bevoegdheid.

2.3.1 Vo eerstegraads

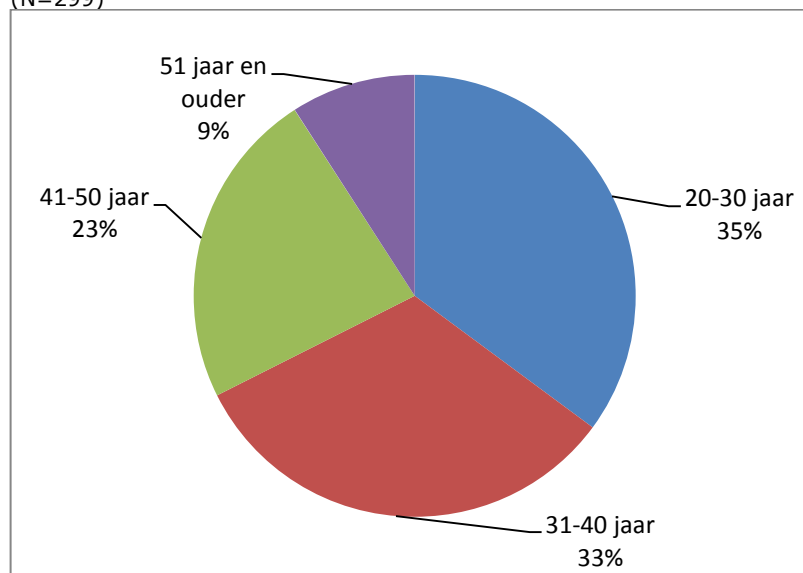
Geslacht

Ruim de helft van de 299 eerstegraads zij-instromers (54%) bestaat uit mannen. Het aandeel mannen is iets hoger dan bij de reguliere eerstegraads lerarenopleidingen waar dat percentage ligt op 50% (Inspectie van het Onderwijs, 2014).

Leeftijd

De gemiddelde leeftijd van zij-instromers die voor het eerstegraadsgebied worden opgeleid, is ongeveer 36 jaar. Ruim een derde (36%) bevindt zich in de leeftijdscategorie tussen 20 en 30 jaar. Ongeveer een derde van de zij-instromers wordt pas na het 41^e jaar leraar in het eerstegraadsgebied.

Figuur 2.3.1a. Percentage zij-instromers vo eerstegraads per leeftijdscategorie, 2010-2013 (N=299)

Bron: kopieën van afgegeven geschiktheidsverklaringen in vo.

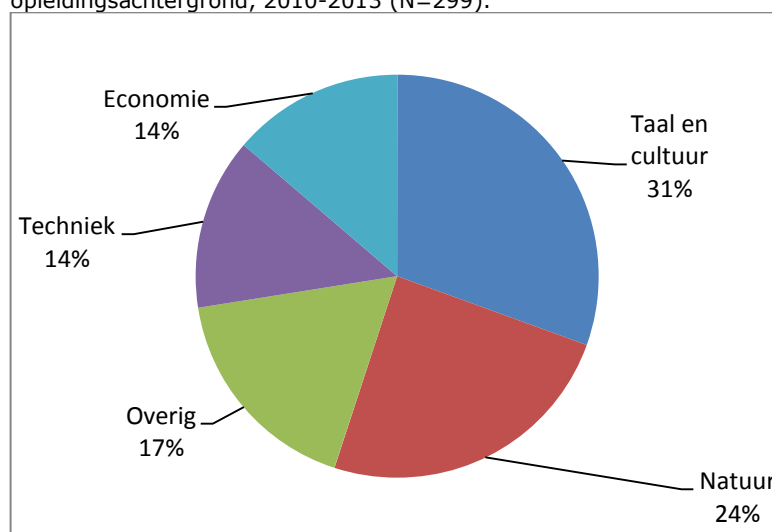
Opleidingsachtergrond

De meeste zij-instromers die voor een eerstegraadsbevoegdheid worden opgeleid, hebben een universitair diploma (90%). Tussen 2010 en 2013 nam het aandeel kandidaten met een wo-diploma toe ten opzichte van het aandeel hbo'ers. Eén procent is met een andere achtergrond toegelaten tot het zij-instroomtraject. Dit zijn bijvoorbeeld mensen met een buitenlands diploma.

Vakinhoudelijke opleidingsachtergrond

De meeste vo eerstegraads zij-instromers hebben een vakinhoudelijke achtergrond in bèta (techniek en natuur, 38%) of in taal en cultuur (31%). In deze sectoren kent het vo een tekort aan leraren, zoals hierna wordt toegelicht. Onder de categorie 'overig' vallen de croho-sectoren gedrag en maatschappij, onderwijs, kunst, landbouw, gezondheidszorg en recht.

Figuur 2.3.1b. Percentage zij-instromers in het vo eerstegraads naar vakinhoudelijke opleidingsachtergrond, 2010-2013 (N=299).

Bron: kopieën van afgegeven geschiktheidsverklaringen in vo.

De meeste zij-instromers in het eerstegraadsgebied die voor een bepaald vak worden opgeleid, hebben hier al aantoonbaar inhoudelijke affiniteit mee. Dat blijkt uit het feit dat de meesten in het verleden al een hogeronderwijsdiploma uit diezelfde richting hebben behaald. Dit zijn de geel gemarkeerde cellen in tabel 2.3.1a. Van de zij-instromers die voor de sector natuur en techniek worden opgeleid, heeft 88 procent een hogeronderwijsdiploma in die richting behaald. Van de 12 procent die geen bèta-achtergrond heeft, hebben de meesten een economische achtergrond (vooral in de econometrie). Ongeveer 92 procent van de zij-instromers die voor de sector taal en cultuur wordt opgeleid, heeft een hogeronderwijsdiploma uit die richting. Zij-instromers die voor een ander vak worden opgeleid dan de bètavakken of taal en cultuur, hebben vaak (83%) een hogeronderwijsopleiding uit een andere richting.

Tabel 2.3.1a. Percentage zij-instromers vo eerstegraads, 2010-2013: opleidingsachtergrond vs. croho-sector waar men voor wordt opgeleid

Behaald HO-diploma	Croho-sector waarvoor men wordt opgeleid			
	Natuur en techniek (N=127)	Taal en cultuur (N=94)	Anders (N=77)	Totaal (N=298)
Natuur, techniek en landbouw	88,2%		11,7%	40,6%
Taal en cultuur	,8%	91,5%	5,2%	30,5%
Anders	11,0%	8,5%	83,1%	28,9%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Bron: kopieën van afgegeven geschiktheidsverklaringen in vo

Tekortvakken

De minister heeft in maart 2013 meer geld vrijgemaakt voor het vergroten van het aantal universitair opgeleide leraren in het voortgezet onderwijs. 4 In het bijzonder gaat het om leraren voor bètavakken en talen. Het tekort aan leraren zal naar verwachting in 2016 zijn opgelopen tot ongeveer 2.200 fte. 5 In het eerstegraads gebied zal vooral in de bètavakken (natuurkunde, scheikunde en wiskunde) en de talen (Nederlands, Engels, Frans en Duits) het aanbod onvoldoende aansluiten bij de vraag.

Met incidentele middelen van 100 miljoen euro voor de periode 2013 tot en met 2016 wordt er onder meer naar gestreefd om meer universitair opgeleide leraren in het voortgezet onderwijs te krijgen, in het bijzonder in de genoemde vakken. Bij het inzetten van de middelen wordt prioriteit gegeven aan uitbreiding van het aantal Eerst de Klassers en onderwijstraineeships. Financiering van deze maatregelen vindt vooral plaats door uitbreiding van de zij-instroomregeling. Zo was van het beschikbare bedrag in 2014 (13 miljoen euro) voor zij-instroom 2 miljoen gereserveerd voor het project Eerst de Klas. Uitgaande van 20.000 euro per zij-instromer konden hiervoor maximaal 100 zij-instromers aan het traject deelnemen.

In het traject Eerst de Klas worden gestelde doelen vooralsnog niet behaald. Het streven is om het aantal Eerst de Klassers uit te breiden van 27 in 2012 naar 80 in 2013 tot 160 in 2016. Dat doel is niet bereikt: in 2013 waren er weliswaar 66 Eerst de Klassers, maar in 2014 waren dat er slechts 28 (zie tabel 2.3.1b). In 2013 is een project gestart om 1.500 vacatures in het voortgezet onderwijs in de periode 2013 tot en met 2016 met onderwijstraineeships te vervullen.

Tabel 2.3.1b. Instroom van aantallen bij Onderwijstraineeship en Eerst de Klas

4 <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/03/14/kamerbrief-over-invulling-impuls-leraren-tekortvakken.html>

5 Tweede Kamer, vergaderjaar 2011-2012, Kamerstuk 27923

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
OTS	-	-	-	-	21	42
EdK	19	16	31	27	66	28

Bron: Platform Bèta Techniek, 2014

Het traject zij-instroom in het beroep levert een bescheiden bijdrage aan het opvullen van tekortvakken. Ter vergelijking: in het rapport "De sector lerarenopleidingen in beeld" (Inspectie van het Onderwijs, 2014) wordt als indicatie voor diploma's voor tekortvakken het aantal afgegeven diploma's van lerarenopleidingen in exacte vakken weergegeven. Zo staat vermeld dat in 2012 het aantal afgegeven eerstegraadsdiploma's van lerarenopleidingen in exacte vakken 308 bedroeg. Het aantal eerstegraads vo zij-instromers dat in 2012 werd opgeleid voor een tekortvak bedroeg slechts 29, een kleine maar niet te verwaarlozen bijdrage aan het lerarentekort. Meer dan een derde (38%) van de eerstegraads zij-instromers hield zich bezig met een traject voor een exact vak ⁶.

Tussen 2010 en 2013 werd ruim de helft van alle 299 vo eerstegraads zij-instromers opgeleid voor een tekortvak (in talen of een exact vak). Dertig procent van alle vo eerstegraads zij-instromers is opgeleid voor natuur-, wis- of scheikunde en twintig procent voor een tekortvak in de talen. Bij de genoemde exacte vakken gaat het in bijna de helft van de trajecten om het vak wiskunde. Bij de tekortvakken in talen is 57 procent van de trajecten gericht op het vak Nederlands.

2.3.2 Vo tweedegraads

Geslacht

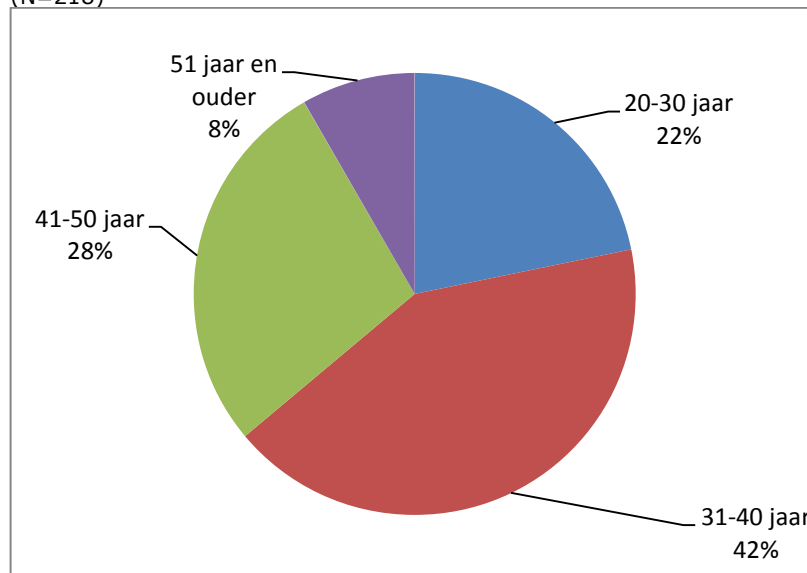
De helft van de 218 zij-instromers die een vo tweedegraadstraject volgen, is man. Bij de reguliere tweedegraadsopleidingen is dat iets minder, namelijk 45 procent (Inspectie van het Onderwijs, 2014).

Leeftijd

Net als bij de zij-instromers die voor het eerstegraadsgebied worden opgeleid, is de gemiddelde leeftijd van zij-instromers die voor het tweedegraadsgebied worden opgeleid ongeveer 37 jaar. Ook hier wordt ongeveer een derde van de zij-instromers pas na het 41^e jaar leraar. De meeste zij-instromers in het tweedegraadsgebied (42%) bevinden zich in de leeftijdscategorie tussen 31 en 40 jaar.

⁶ Het betreft de exacte tekortvakken Wis- Natuur- en Scheikunde, plus andere exacte vakken zoals Biologie.

Figuur 2.3.2a. Percentage zij-instromers vo tweedegraads per leeftijdscategorie, 2010-2013 (N=218)

Bron: kopieën van afgegeven geschiktheidsverklaringen in vo.

Opleidingsachtergrond

De meeste zij-instromers die voor een tweedegraadsbevoegdheid worden opgeleid hebben een hbo-diploma (69%). Tussen 2010 en 2013 nam het aandeel kandidaten met een wo-diploma toe.

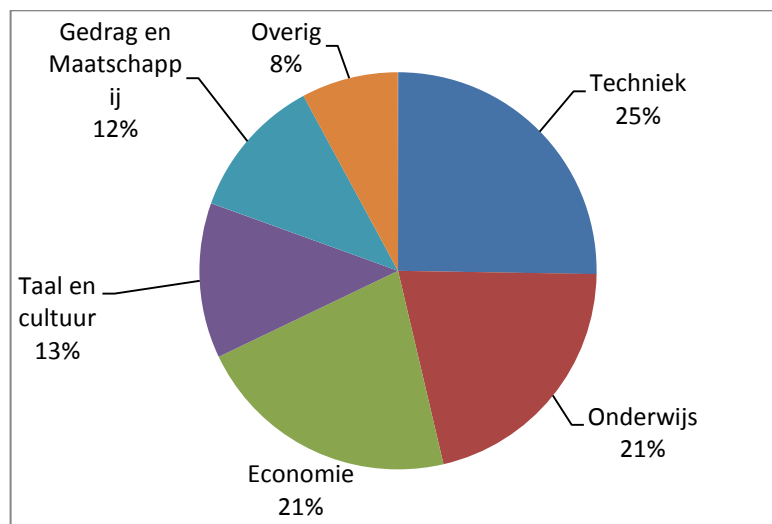
Zeven procent is met een andere achtergrond toegelaten tot het vo zij-instroomtraject. Dit zijn bijvoorbeeld evc's of een buitenlands diploma. In sporadische gevallen is bij de inspectie alleen een havo-of mbo-achtergrond bekend die geen rechtsgeldige toegang tot het zij-instroomtraject biedt.

Vakinhoudelijke achtergrond

De meeste vo tweedegraads zij-instromers hebben een vakinhoudelijke achtergrond in techniek (25%) of in onderwijs (21%). Vrijwel al deze zij-instromers met een vakinhoudelijke achtergrond in het onderwijs beschikken reeds over een bevoegdheid in een ander domein (bijvoorbeeld pabo of een andere tweedegraadsopleiding).⁷ De croho-sector in de categorie 'overig' zijn gezondheidszorg, recht, landbouw en croho-sectoroverstijgende opleidingen.

⁷ Geen aanvraag (voor subsidie) kan worden gedaan door personen die ingeschreven staan of in de twee jaren voorafgaand aan de subsidieaanvraag ingeschreven hebben gestaan als student aan een lerarenopleiding en college plichtig zijn of waren op grond van de Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek (art. 23.2 Regeling lerarenbeurs voor scholing en zij-instroom).

Figuur 2.3.2b. Percentage zij-instromers in het vo tweedegraads naar vakinhoudelijke opleidingsachtergrond, 2010-2013 (N=218).

Bron: kopieën van afgegeven geschiktheidsverklaringen in vo.

De meeste zij-instromers in het tweedegraadsgebied die voor een bepaald vak worden opgeleid, hebben hier al aantoonbaar inhoudelijke affiniteit mee. Dat blijkt uit het feit dat de meesten in het verleden al een hogeronderwijsdiploma uit diezelfde richting hebben behaald. Dit zijn de geel gemarkeerde cellen in tabel 2.3.2. Van de 63 zij-instromers die voor natuur, techniek en landbouw worden opgeleid, heeft 76 procent een hogeronderwijsdiploma in die richting behaald. Van het kwart dat geen bèta-achtergrond heeft, heeft een groot deel een onderwijskundige achtergrond.

Ongeveer 27 procent van de 81 zij-instromers die voor de sector taal en cultuur worden opgeleid, heeft een hogeronderwijsdiploma uit die richting. De overige zij-instromers zijn bijvoorbeeld reeds opgeleid tot docent, bijvoorbeeld voor het basisonderwijs.

Tabel 2.3.2. Percentage zij-instromers vo tweedegraads, 2010-2013: opleidingsachtergrond vs. croho-sector waar men voor wordt opgeleid

	Croho-sector waarvoor men wordt opgeleid			
	Natuur en techniek (N=63)	Taal en cultuur (N=81)	Anders (N=44)	Totaal (N=188)
Natuur, techniek en landbouw	76,2%	2,5%	2,3%	27,1%
Taal en cultuur	0%	27,2%	4,5%	12,8%
Anders	23,8%	70,4%	93,2%	60,1%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Bron: kopieën van afgegeven geschiktheidsverklaringen in vo

Tekortvakken bij vo tweedegraads

Het is interessant te benoemen welk aandeel van de zij-instromers een traject volgt dat is gericht op de bèta- en taalvakken. Ook hier worden immers tekorten verwacht, onder meer als gevolg van pensioenuittreding. Van de 218 zij-instromers die in de periode 2010-2013 een tweedegraads traject volgen, is meer dan twee

derde gericht op een tekortvak in bèta of talen. Ongeveer 29 procent is gericht op natuurkunde, scheikunde, techniek of wiskunde (met name wiskunde) en 39 procent op talen (met name Nederlands).

2.4 Middelbaar beroepsonderwijs

De informatie over zij-instromers in mbo is gebaseerd op gegevens van 1.531 pedagogisch-didactische getuigschriften uit 2010 tot en met 2013 die de inspectie van lerarenopleidingen heeft ontvangen. In tegenstelling tot informatie over het po en vo zijn voor mbo geen data beschikbaar over de opleidingsachtergrond en de vakken waarvoor zij-instromers worden opgeleid.

Geslacht

Verhoudingsgewijs worden iets meer vrouwen (51%) dan mannen (49%) opgeleid tot zij-instromer in mbo.

Leeftijd

Ongeveer 69 procent van de zij-instromers die tussen 2010 en 2013 voor mbo zijn opgeleid, is ouder dan 40 jaar.

Duur van de cursus

Op 44 procent van de ontvangen pedagogisch-didactische getuigschriften is de studieduur van de cursus aangegeven. Deels is dit het aantal uren genoteerd en deels in het aantal EC. Vrijwel alle cursussen (96%) bestaan uit 21 tot en met 30 EC.

2.5 Samenvatting

Dit hoofdstuk beantwoordt twee deelvragen van het onderzoek, namelijk deelvraag 4 en 5.

Deelvraag 4 luidt: wat zijn de kenmerken van zij-instromers in het beroep? We kijken naar leeftijd en geslacht, maar ook naar de aard van het reeds behaalde hogeronderwijsdiploma in relatie tot het vak waarvoor de zij-instromer in het vo wordt opgeleid.

In het po zijn zij-instromers overwegend vrouwelijk en relatief jong; bijna de helft is hooguit dertig jaar. Driekwart heeft een hbo-diploma. Ruim twee vijfde heeft een hogeronderwijsdiploma uit de sector gedrag en maatschappij en een vijfde uit de sector onderwijs.

In tegenstelling tot zij-instromers in het po zijn de meeste zij-instromers in het eerstegraads vo mannelijk en ouder (gemiddeld 36 jaar). Een ander verschil is dat de meesten (90%) een universitair diploma hebben. De meeste zij-instromers hebben een vakinhoudelijke achtergrond in bèta (techniek en natuur, 38%) of in taal en cultuur (31%). De meeste zij-instromers in het eerstegraadsgebied die voor een bepaald vak worden opgeleid, hebben hier al aantoonbaar inhoudelijke affiniteit mee. Dat blijkt uit het feit dat de meesten in het verleden al een hogeronderwijsdiploma uit diezelfde richting hebben behaald.

Ook van de zij-instromers die voor vo tweedegraads docent worden opgeleid, bestaat de helft uit mannen en is de gemiddelde leeftijd 37 jaar. De meesten (68%) hebben een hbo-diploma. Een eerder hogeronderwijsdiploma is overwegend behaald in techniek (25%) of in het onderwijs (21%). Ook hier geldt dat de meeste zij-instromers die voor een bepaald vak worden opgeleid, hier al aantoonbaar

inhoudelijke affiniteit mee hebben. Dat blijkt uit het feit dat de meesten in het verleden al een hogeronderwijsdiploma uit diezelfde richting hebben behaald. In het mbo zijn er iets meer vrouwelijke dan mannelijke zij-instromers en is de gemiddelde leeftijd met 43 jaar iets hoger dan in het vo.

De laatste deelvraag is wat de aantallen zij-instromers zijn bij het opvullen van tekortvakken in het vo. Het traject zij-instroom in het beroep biedt een goede mogelijkheid om tekorten tegen te gaan. Het gaat om bescheiden, maar niet te verwaarlozen aantallen. Tussen 2010 en 2013 werd ruim de helft van alle 276 vo eerstegraads zij-instromers opgeleid voor een tekortvak. Dertig procent van alle vo eerstegraads zij-instromers is opgeleid voor natuur-, wis- of scheikunde en twintig procent voor een tekortvak in de talen. Bij de genoemde bètavakken gaat het in bijna de helft van de trajecten om het vak wiskunde. Bij de tekortvakken in talen is bijna twee derde van de trajecten gericht op het vak Nederlands. Van de 204 zij-instromers die in de periode 2010-2013 een tweedegraads traject volgen, is meer dan twee derde gericht op een tekortvak in talen of een bètavak. Ook hier betreft het vooral de vakken wiskunde en Nederlands.

Trends in het aantal deelnemers aan het zij-instroomtraject

We zien twee trends in het aantal deelnemers aan het traject zij-instroom in de periode 2000 tot en met 2013. Ten eerste fluctueert het aantal deelnemers aan het zij-instroomtraject sterk tussen de jaren, in alle sectoren. Tussen 2004 en 2009 daalde het aantal deelnemers flink, en vanaf 2010 is er slechts een kleine opleving van dat aantal. Ten tweede is het aandeel zij-instromers in de loop der jaren veranderd per sector. De eerste drie jaar bevond het grootste aandeel zij-instromers zich in het po, vervolgens in het vo en sinds 2010 heeft het mbo-veld het grootste aandeel zij-instromers.

Een andere trend is de daling in het aantal assessmentcentra en lerarenopleidingen die zich bezighouden met zij-instromers in het beroep in het po en vo. In 2013 gaven 18 assessmentcentra geschiktheidsverklaringen af aan zij-instromers in het po en vo en verstrekten 10 lerarenopleidingen pedagogisch didactische getuigschriften aan zij-instromers in het mbo. Het huidige aanbod aan assessmentcentra dat geschiktheidsverklaringen voor zij-instromers in het po en vo afgeeft, is kleiner dan in de beginjaren van het zij-instroomtraject.

Voor de fluctuaties in het aantal deelnemers aan de zij-instroomtrajecten en aanbieders van zij-instroomtrajecten is een aantal verklaringen. Deels hebben de fluctuaties te maken met de schommelingen in de behoefte aan leraren op de arbeidsmarkt: in sommige periodes is de vraag naar zij-instromers gering. Ook was de subsidieregeling de afgelopen tien jaar niet altijd voor alle sectoren geldig. Verder blijken examencommissies van lerarenopleidingen voor het vo terughoudend te zijn om maatwerktrajecten aan te bieden en werpt de invoering van de kennistoets mogelijk een drempel op om een zij-instroomtraject te volgen. De inspectie is hier bezorgd over, omdat de trajecten voor zij-instroom in het beroep weliswaar een bescheiden, maar relevante bijdrage leveren aan het tegengaan van het lerarentekort.

Kenmerken van zij-instromers in het beroep

Het traject zij-instroom in het beroep is bedoeld voor mensen met een hogeronderwijsdiploma (enkele uitzonderingen daargelaten) en met werkervaring, in principe buiten het onderwijs. Het traject moet het aantrekkelijk maken voor mensen die niet in het onderwijs werkzaam zijn om de overstap naar het onderwijs te maken. Analyse van achtergrondkenmerken van zij-instromers tussen 2010 en 2013 toont aan dat de meeste zij-instromers binnen deze doelgroep vallen.

Opleidingsachtergrond

De meeste zij-instromers beschikken over een hogeronderwijsdiploma. Of dit overwegend een hbo of wo-diploma is, verschilt per sector. Zij-instromers in het po beschikken doorgaans over een hbo-diploma. Zij-instromers die voor een eerstegraadsbevoegdheid in het vo worden opgeleid, hebben veelal een universitair diploma en zij-instromers die voor een tweedegraads bevoegdheid in het vo worden opgeleid, hebben overwegend een hbo-diploma. Van zij-instromers in het mbo is de opleidingsachtergrond niet bekend.

Veel zij-instromers in het po (43%) hebben een hogeronderwijsdiploma uit de sector gedrag en maatschappij. De meeste zij-instromers die voor een vo-vak worden opgeleid, hebben hier al aantoonbaar inhoudelijke affiniteit mee. Dit blijkt uit het feit dat de meesten in het verleden al een hogeronderwijsdiploma uit dezelfde richting hebben behaald als het vak waar zij voor zij worden opgeleid.

De meeste zij-instromers met een hogeronderwijsdiploma hebben niet eerder een opleiding in de onderwijstak gevolgd. Van de zij-instromers in het po met een hogeronderwijsdiploma heeft ongeveer tachtig procent een diploma dat niet reeds in de onderwijstak is behaald. Dit geldt ook voor driekwart van de zij-instromers die voor een tweedegraads vo-bevoegdheid worden opgeleid. Van de zij-instromers die voor een eerstegraads vo-bevoegdheid worden opgeleid, heeft een klein percentage (minder dan 5%) reeds een opleiding in de onderwijstak gevolgd.

Leeftijd en geslacht

Zij-instromers in het po zijn relatief jonge kandidaten van wie de helft jonger is dan 30 jaar. Bij zij-instromers die worden opgeleid voor een eerstegraads- en tweedegraadsbevoegdheid in het vo, ligt de gemiddelde leeftijd (36 jaar) hoger dan bij zij-instromers in het po. Zij-instromers in het mbo zijn doorgaans ouder dan in het po en vo; vaak ouder dan 40 jaar.

Verder blijkt dat zij-instromers in het po overwegend vrouwen zijn, in het vo eerstegraadsgebied net iets vaker mannen en dat het aantal mannen en vrouwen bij vo tweedegraads zij-instromers en in het mbo min of meer gelijk verdeeld is.

Tegengaan van lerarentekorten in het vo

Het traject zij-instroom in het beroep biedt een goede en snelle mogelijkheid om het lerarentekort tegen te gaan, met name bij de tekortvakken in het voortgezet onderwijs. Hoewel het gaat om kleine aantallen, levert het traject zij-instroom een positieve bijdrage aan het opleiden van docenten voor tekortvakken, in die zin dat de helft van het aantal eerstegraads zij-instromers en meer dan twee derde van de tweedegraads zij-instromers wordt opgeleid voor een tekortvak.

4 Literatuur

Inspectie van het Onderwijs (2014). *De sector lerarenopleidingen in beeld. Studiesucces, studenttevredenheid en aansluiting op de arbeidsmarkt. Deel 1, inventarisatie*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2012c). *Onderzoek onderwijstijd BVE 2012*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2012b). *Examencommissie en ervaringscertificaten. Over evc in het mbo en het hbo*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2012a). *Evaluatie van het zij-instroomtraject leraren in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2009). *Competent Erkend? Over het erkennen van verworven competenties in het hoger onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/03/14/kamerbrief-over-invulling-impuls-leraren-tekortvakken.html>

Tweede Kamer, vergaderjaar 2011-2012, Kamerstuk 27923, nr. 141.

Tweede Kamer, vergaderjaar 2012-2013, Kamerstuk 27923, nr. 147.

Relevante wet- en regelgeving

Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW, 2015).

Wet op het onderwijstoezicht (WOT, 2015).

Regeling Lerarenbeurs voor scholing en zij-instroom, 2013.

Wet van 30 juni 2004 tot wijziging van onder meer de Wet op het primair onderwijs, de Wet op de expertisecentra, de Wet op het voortgezet onderwijs, de Wet educatie en beroepsonderwijs en de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, ter waarborging van de bekwaamheid tot het uitoefenen van beroepen in het onderwijs (Wet op de beroepen in het onderwijs). *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, Jaargang 2004 nummer 344.

Interimwet zij-instroom leraren primair en voortgezet onderwijs, 2002.

Bijlage 1: Toelichting op het traject zij-instroom in het beroep

Inleiding

In dit hoofdstuk worden kort het doel van het zij-instroomtraject (paragraaf 1.2), de wettelijke context en het toezicht op het traject (paragraaf 1.3) beschreven. Paragraaf 1.4 gaat in op de vormgeving van dit traject en paragraaf 1.5 beschrijft de recente kwaliteitsverbeteringen van het zij-instroomtraject.

Doel van het traject zij-instroom in het beroep

Het traject zij-instroom in het beroep maakt het mogelijk om leraar te worden zonder dat men hiervoor de reguliere lerarenopleiding dient te volgen. Zij-instromers kunnen sneller leraar worden dan via de reguliere route. Tijdens het traject staat de zij-instromer voor de klas. Een mooie bijkomstigheid is dat het traject een bijdrage levert om lerarentekorten tegen te gaan. Het traject maakt het aantrekkelijk om de overstap naar het onderwijs te maken voor mensen die buiten het onderwijs werkzaam zijn en geschikt zijn bevonden om onderwijs te geven. Voordeel voor het onderwijs is dat leraren met andere ervaring de school inkomen. Schoolbesturen kunnen subsidie ontvangen voor zij-instroomtrajecten via de regeling zij-instromers in het beroep.

Wettelijke context en toezicht

Traject zij-instroom in het beroep

Het traject zij-instroom in het beroep vindt zijn oorsprong in de Interimwet Zij-instroom leraren primair en voortgezet onderwijs die in augustus 2000 van kracht werd. Per 1 augustus 2006 zijn de zij-instroomregels door de Wet Beroepen in het onderwijs (BIO) verwerkt in diverse sectorwetten. Het betreft de Wet op het primair onderwijs (WPO), de Wet op de expertisecentra (WEC), de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO), de Wet Educatie en beroepsonderwijs (WEB) en de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). Tegelijk zijn in de WEB zij-instroombepalingen opgenomen. Vanaf dat moment kwam de Interimwet te vervallen.

Subsidieregeling

Sinds 2000 is subsidie beschikbaar voor het zij-instroomtraject. De subsidie bedraagt momenteel 20.000 euro per zij-instromer en is bedoeld als bijdrage in de kosten van het zij-instroomtraject. Kosten die hieronder vallen zijn de kosten voor het geschiktheidsonderzoek, de scholingskosten, de begeleidingskosten en studieverlof.

Aanvankelijk was deze subsidie alleen voor het po en het vo beschikbaar. In 2009 werd de regeling zij-instroom geïntroduceerd (Regeling lerarenbeurs voor scholing en zij-instroom, 2009). Hierin werd bepaald dat de subsidie ditmaal ten behoeve kwam aan het vo en het mbo, waar de tekorten op dat moment groter waren dan in het po. In 2012 werd de regeling uitgebreid: nu kon het po evenals het vo en mbo ook weer een beroep doen op de subsidie. De subsidieregeling loopt vooralsnog tot medio 2017.

Toezicht door de Inspectie van het Onderwijs

Het toezicht op de zij-instroom is belegd bij de Inspectie van het Onderwijs. De NVAO heeft geen rol bij de beoordeling van de zij-instroomtrajecten: de uitvoering van de werkzaamheden door assessmentcentra en de contractuele

maatwerktrajecten voor zij-instromers vallen buiten de reguliere beoordelingen van de lerarenopleidingen. Het assessment en de uitgifte van een geschiktheidsverklaring behoren tot het voortraject en vormen geen onderwijs. Het scholings- en begeleidingstraject van de zij-instromers wordt uitgevoerd op basis van hetgeen is vastgelegd in de tripartiteovereenkomst die door het schoolbestuur, de lerarenopleiding en de zij-instromer wordt ondertekend. Omdat het gaat om contractuele maatwerktrajecten, worden deze niet apart geaccrediteerd. Zij-instromers ontvangen na afloop van het traject een apart getuigschrift, volgens een separate regeling in de WHW.

De inspectie ziet toe op de uitvoering van de regelingen over zij-instroom in het beroep zoals die in de wetgeving zijn vastgelegd. Het gaat hierbij om het assessment van kandidaten voor het traject en de uitvoering van het maatwerktraject daarna. Dit is geregeld in de artikelen 11 en 15 van de WOT. We voeren twee soorten onderzoeken uit rond zij-instroomtrajecten. Ten eerste publiceren we periodiek de ontwikkelingen in aantallen zij-instromers. Het laatste rapport hierover verscheen in 2010. Ten tweede evalueren we periodiek de kwaliteit van zij-instroomtrajecten, inclusief de werkzaamheden van de assessmentcentra. Het laatste rapport dateert van 2012 en had betrekking op de evaluaties van de trajecten in het vo en mbo. We nemen ons voor om in 2017 opnieuw kwalitatief onderzoek naar de zij-instroomtrajecten in het po, vo en mbo te verrichten.

Vormgeving van het traject zij-instroom in het beroep

Zij-instromers in het beroep mogen lesgeven in het po, vo of mbo zonder dat zij de daarvoor benodigde lerarenopleiding hebben gevolgd. Zij behalen hun lesbevoegdheid (voor po of vo) of hun pedagogisch-didactisch getuigschrift (mbo) na het doorlopen van een traject voor zij-instroom in het beroep. Uitgangspunt hierbij is dat een zij-instromer tegelijkertijd moet kunnen lesgeven en studeren. Het zij-instroomtraject is geen reguliere voltijd, deeltijd of duale lerarenopleiding maar een maatwerktraject, afgestemd op eerdere opleidings- en werkervaring. Het traject duurt korter dan de reguliere lerarenopleiding en is dus een relatief snelle route tot het leraarschap.

Doelgroep

Het traject zij-instroom in het beroep is bedoeld voor mensen met een hogeronderwijsdiploma (enkele uitzonderingen daargelaten) en met werkervaring, in principe buiten het onderwijs. Het traject maakt het aantrekkelijk om de overstap naar het onderwijs te maken.

Voordelen

Voor scholen zijn zij-instromers aantrekkelijk, omdat ze met vakkennis en werkervaring van buiten het onderwijs voor de klas staan. Ze zijn bovendien snel inzetbaar, wat in het geval van lerarentekorten een extra voordeel is. Voor zij-instromers is het traject aantrekkelijk, omdat ze les mogen geven, tegelijkertijd een maatwerkopleidingstraject volgen, een getuigschrift met civiel effect ontvangen (in po en vo) en een salaris krijgen dat in principe vergelijkbaar is met het laatst ontvangen loon van de vorige baan.

Betrokken partijen bij het traject

Bij het zij-instroomtraject zijn meerdere partijen betrokken. Assessmentcentra beoordelen de geschiktheid van potentiële zij-instromers. Bij het mbo beoordeelt het bevoegd gezag van een mbo-instelling die geschiktheid. Lerarenopleidingen verzorgen het opleidingstraject en geven een getuigschrift af. Scholen voor po en vo, en mbo-instellingen verzorgen de begeleiding van zij-instromers – in samenwerking met de lerarenopleidingen – en de aanstelling van zij-instromers.

Stap 1: Toelating aan de poort

Kandidaten in het po en vo ondergaan een geschiktheidsonderzoek voordat zij aan een zij-instroomtraject beginnen. Assessmentcentra beoordelen de geschiktheid van potentiële zij-instromers. Dit wordt gedaan door een assessor van een lerarenopleiding en een assessor uit het veld waarvoor men leraar wil worden. Doorgaans zijn assessmentcentra verbonden aan lerarenopleidingen van hogescholen en universiteiten, bijvoorbeeld als contractpoot.

Assessmentcentra beoordelen of de genoten opleiding en de werkervaring van potentiële zij-instromers relevant en van voldoende kwaliteit zijn voor het zij-instroomtraject, of de kandidaat (per direct) geschikt is voor het leraarschap en welke scholing en begeleiding de kandidaat nodig heeft om met goed gevolg het bekwaamheidsonderzoek te doorlopen aan het eind van het traject. Kandidaten die voldoende geschikt worden geacht voor het lerarenberoep en naar verwachting binnen twee jaar met goed gevolg een bekwaamheidsonderzoek ondergaan, ontvangen een geschiktheidsverklaring onder verantwoordelijkheid van de lerarenopleiding waaraan het assessmentcentrum is verbonden.

In het mbo zijn geschiktheidsonderzoeken niet verplicht.⁸ Wel wordt in de wet vermeld dat het bevoegd gezag van een mbo-instelling een geschiktheidsverklaring moet afgeven. Anders dan bij het po en vo dient de kandidaat voor het mbo niet per se te beschikken over een hogeronderwijsdiploma. De kandidaat kan ook instromen als hij ten minste drie jaar ervaring heeft in de praktijk waarop het desbetreffende onderwijs is gericht en naar het oordeel van het bevoegd gezag beschikt over een hoger onderwijs werk- en denkniveau.

Stap 2: Het opleidingstraject

Het opleidingstraject van zij-instromers is een gedeelde verantwoordelijkheid van lerarenopleidingen, het schoolbestuur waar de zij-instromer voor werkt, en de zij-instromer zelf. Zij sluiten een tripartiete overeenkomst af.

Zij-instromers in het po of vo geven les op een po- of vo-school. Daarnaast volgen ze scholing bij een ho-lerarenopleiding. Deze scholing betreft maatwerk, namelijk de scholing die in de scholings- en begeleidingsovereenkomst is vastgelegd, aansluitend op het scholings- en begeleidingsadvies van de assessoren. Het traject moet in maximaal twee jaar zijn afgerond in combinatie met een substantiële baan als leraar.

Zij-instromers in het mbo volgen een pedagogisch-didactische cursus. Deze wordt uitgevoerd door of onder verantwoordelijkheid van een hogeronderwijsinstelling die een overeenkomende lerarenopleiding verzorgt. De duur van de cursus is maximaal twee jaar (art. 4.2.4 WEB).

Stap 3: Bekwaamheidsonderzoek

Zij-instromers in het po en het vo sluiten het traject af met een wettelijk voorgeschreven bekwaamheidsonderzoek. De lerarenopleiding stelt vast of de zij-instromer voldoende bekwaam is om het lerarenberoep uit te oefenen en of de zij-instromer voldoende vakkennis heeft.

In het mbo worden de pedagogisch-didactische vaardigheden van zij-instromers beoordeeld door een lerarenopleiding. In tegenstelling tot in het po en vo wordt de vakinhoudelijke bekwaamheid in het mbo niet getoetst aan het eind van het zij-instroomtraject. De vakinhoudelijke bekwaamheid wordt al met de afgifte van de geschiktheidsverklaring beoordeeld.

Stap 4: Afgifte getuigschrift

⁸ Art. 4.2.4 WEB

Bij een positieve uitslag van het bekwaamheidsonderzoek van zij-instromers in het po en vo reikt de examencommissie van de ho-lerarenopleiding een getuigschrift uit (art. 7a.3 WHW). Dit getuigschrift is een eigenstandig hogeronderwijsdiploma dat als zodanig separaat in de WHW is geregeld. Het getuigschrift leidt tot hetzelfde civiel effect als het overeenkomstige bachelor- of masterdiploma. Het leidt niet tot dezelfde titulatuur omdat de bachelor- of mastergraad is gekoppeld aan de bachelor- of masteropleiding, die in dit geval niet is doorlopen.

Zij-instromers in het mbo krijgen aan het eind van de pedagogisch-didactische cursus van de lerarenopleiding een 'bewijs van voldoende didactische bekwaamheid, oftewel een pedagogisch-didactisch getuigschrift (art. 7a.4 WHW). Hiermee kan de zij-instromer voor de klas staan in de mbo-instelling die de geschiktheidsverklaring heeft afgegeven. Voor aanstelling aan een andere mbo-instelling is 'erkenning' van de betreffende geschiktheidsverklaring door deze andere mbo-instelling nodig of dient een nieuwe geschiktheidsverklaring te worden afgegeven.

Kwaliteitsverbetering van zij-instroomtrajecten

Er vinden in het vo en mbo initiatieven plaats om de kwaliteit van de zij-instroomtrajecten te verbeteren. Aanleiding voor deze initiatieven zijn onder andere aanbevelingen van de Inspectie van het Onderwijs.

Voor assessments en zij-instroomtrajecten in het vo werd geadviseerd om het assessment meer te standaardiseren, het maatwerk te verbeteren en de begeleiding van zij-instromers vanuit de lerarenopleiding en de school te optimaliseren. Naar aanleiding van deze adviezen stelt het Landelijk Netwerk Competentiegericht Beoordelen (een netwerk dat zich richt op lerarenopleidingen voor een tweedegraads bevoegdheid) een protocol op met verdere standaardisering en afspraken over kwaliteitsborging waaraan alle assessmentcentra dienen te voldoen.

De inspectie constateerde in 2012 dat er in het *mbo* beperkt rekening werd gehouden met elders verworven competenties van zij-instromers. Daarnaast was er sprake van veel verschillen in de omvang, inhoud en kwaliteit van de zij-instroomtrajecten in het mbo. Het niveau van de zij-instromers met een pedagogisch-didactisch getuigschrift wisselde daardoor aanzienlijk. De lerarenopleidingen en het mbo hebben in 2013 samengewerkt om een landelijk raamwerk voor het zij-instroomtraject in het mbo op te stellen. In dit raamwerk is gekomen tot standaardisering van de eisen die worden gesteld aan lerarenopleidingen, mbo-instellingen en zij-instromers, een grotere rol voor het praktijkleren en de betrokkenheid van de assessmentcentra bij het afgeven van een geschiktheidsverklaring. Vanaf september 2014 wordt het landelijk raamwerk toegepast in het mbo.

Samenvatting

Het traject zij-instroom in het beroep biedt via maatwerk een aantrekkelijke en snelle manier om leraar te worden. Vanaf 2000 is dit traject in werking voor het po en vo, later ook voor het mbo, ondersteund door subsidie. De inspectie houdt toezicht op dit traject door tussentijdse kwalitatieve evaluaties en rapporteert periodiek over de aantallen.

Bijlage 2: Instellingen en assessmentcentra

Tabel 2a: het huidig aanbod aan assessmentcentra, gekoppeld aan onderwijsinstelling

Sector	Instelling	Assessmentcentrum
Hbo	Hogeschool Rotterdam	Instituut voor Lerarenopleidingen
Hbo	Hogeschool Utrecht	Instituut Archimedes Centrum Theo Thijssen
Hbo	Hogeschool Windesheim	Hogeschool Windesheim, domein Bewegen en Educatie
Hbo	Hogeschool Leiden	Centrum onderwijs en innovatie Leiden
Hbo	Hogeschool van Beeldende Kunsten, Muziek en Dans DH	Koninklijk Conservatorium te Den Haag
Hbo	Driestar Hogeschool	Driestar Educatief
Hbo	NHL Hogeschool	Instituut Educatie en Communicatie
Hbo	Hs Arnhem en Nijmegen	Interstudie NDO
Hbo	Marnix	Marnix Onderwijscentrum
Hbo	Fontys Hogeschool	Fontys Hogeschool Kind en Educatie
Hbo	Inholland Hogeschool	Onderwijs Leren&Levensbeschouwing
Hbo	Thomas More Hogeschool	Thomas More Hogeschool
Wo	Universiteit Leiden	Iclon
Wo	Universiteit Utrecht	Centrum voor Onderwijs en Leren
Wo	Vrije Universiteit Amsterdam	Onderwijscentrum Vrije Universiteit
Wo	Universiteit Twente	Twente School of Education
Wo	Radboud Universiteit Nijmegen	Radboud docenten Academie
Hbo en Wo	Hogeschool van Amsterdam en Universiteit van Amsterdam	Centrum voor Nascholing Amsterdam

Bron: Inspectie van het Onderwijs, opgevraagde informatie bij lerarenopleidingen en assessmentcentra.

Tabel 2b. Mbo zij-instromers naar instelling/contractpoot

Instelling	Naam contractpoot of lerarenopleiding
Hogeschool Rotterdam	Transfergroep
Hogeschool Windesheim	Windesheim Pedagogisch Technische Hogeschool
NHL Hogeschool	Instituut Educatie en Communicatie
Hogeschool Utrecht	Centrum Archimedes Faculteit Educatie Hs Utrecht
Stoas Hogeschool	Educatie en Kennismanagement groen sector
Hogeschool Inholland	Inholland Academy
Hogeschool van Amsterdam	Centrum voor Nascholing Amsterdam
Driestar hogeschool	Faculteit Lerarenopleidingen Voortgezet Onderwijs
Hogeschool Leiden	Lerarenopleidingen van Hogeschool Leiden
Fontys Hogescholen	Fontys Lerarenopleiding
<i>Totaal</i>	

Bron: Inspectie van het Onderwijs, opgevraagde informatie bij lerarenopleidingen en assessmentcentra.

Colofon

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

2015-21 | gratis
ISBN: 978-90-8503-370-7

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden vanaf de website van de
Inspectie van het Onderwijs: www.onderwijsinspectie.nl.

© Inspectie van het Onderwijs | oktober 2015

